

EL TREBALL AMB PERCUSSIÓ CORPORAL AJUDA A MILLORAR L'ATENCIÓ I LA CONCENTRACIÓ?

Treball de Final de Grau de Mestres
d'Educació Primària

Jesús Martínez Planavila

Curs 2012-2013

Professor: Martí Ruids

Vic, 17 de maig de 2013

Body Music: "Music you can see, dance you can hear"
(extret de <http://kekeca.net/bodymusic>)

Resum

Diferents civilitzacions han basat les seves mostres culturals en el ritme i l'ús del cos com a instrument. Moltes són tradicions ancestrals, que passen de generació en generació, sense cap anotació musical. Per tant, aquestes danses, basades en la percussió corporal, tenen com a elements bàsics l'atenció i la memorització. Diversos professionals (K. Terry, J. Romero, S. Serratosa...) han defensat que la pràctica de la percussió corporal aporta beneficis a tots nivells: potenciació de l'autoestima, reconeixement i acceptació del propi cos... Són precisament aquests fets els que han convertit aquesta disciplina en una metodologia present a les aules de Primària. L'objectiu d'aquesta recerca segueix aquesta línia: comprovar si, a través del treball de la percussió corporal, els alumnes de cicle mitjà del centre La Monjoia milloren la seva capacitat d'atenció i memorització. Per avaluar-ho, s'usaran un test de percepció auditiva i un de percepció visual i els resultats es contrastaran amb l'opinió de diversos docents.

Paraules clau: Percussió corporal, atenció, memorització, ritme, música.

Abstract

Different civilizations have based their cultural events on rhythm and the use of the body as an instrument. Most of them are ancient traditions that go from generation to generation, without any musical annotation. Therefore, attention and memorizing are really important in those dances, based on body percussion. Some professionals (K. Terry, J. Romero, S. Serratosa...) have argued the benefits that the practise of body percussion gives to any level: it stimulates self-esteem, it helps recognising and accepting our own body... These facts are, indeed, the ones that have turned this discipline into a new methodology, present in Primary classrooms. The aim of this research is just this: checking if body percussion helps students of Cicle mitjà of the school La Monjoia to improve their attention and memorizing. To check it out, we will consider a test of auditive practise and a test about visual perception. The results will be compared with some professionals' opinion.

Key words: *Body percussion, attention, memorizing, rhythm, music.*

Agraïments

M'agradaria dedicar un reconeixement a tothom qui ha col·laborat, d'una manera o d'una altra, que jo pogués dur a terme aquest treball:

A la meva estimada parella, que m'ha animat a seguir endavant cada cop que ha estat necessari (sovint);

A la meva filla, que ha aguantat estoicament tardes i caps de setmana de despatx;

Al Martí, qui des de la Universitat ha patit les meves etapes de desgana, però no per això m'ha abandonat;

A la Monjoia, per acollir-me a fer classes; als seus alumnes per voler treballar amb mi i, per descomptat, a la Marta per oferir-me tot el que m'ha estat necessari;

A les Núries, per oferir-me el grup control i col·laborar amb mi tot passant els testos a les seves aules;

A l'Anna Llombart, per la seva col·laboració desinteressada i per la mirada professional que m'ha ofert del tema;

Als meus companys i companyes de la Bighand, per fer-m'ho passar tan i tan bé tocant amb ells, i en especial, a l'Anna, a la Laia, a la Maria i al David, per compartir les seves experiències docents amb mi. Llarga vida a la banda:
tucu-tucu-pà!

I finalment, al Santi, que m'ha obert l'apassionant món de la percussió corporal, que m'ha deixat col·laborar amb ell, que s'ha ofert a col·laborar amb mi i que sempre ha estat al meu costat oferint-me els seus coneixements i la seva calma.

Moltes gràcies a totes i tots!

Índex

Introducció.....	7
Fonamentació.....	9
1. Orígens.....	11
2. Mètodes didàctics actuals de percussió corporal.....	12
3. Mostres culturals actuals.....	16
4. Característiques de la percussió corporal.....	18
Aplicació.....	22
1. Les escoles.....	23
2. Els testos.....	24
3. Com hem treballat la percussió corporal a l'aula.....	25
4. Els resultats dels testos de percepció auditiva.....	27
5. Els resultats dels testos de percepció visual.....	31
6. Entrevistes amb experts.....	36
Conclusions.....	41
Bibliografia/webgrafia.....	44
Annexos.....	47

Introducció

Aquest treball de final de grau gira entorn de la percussió corporal (o *body percussion*) ja que es parteix de la idea que aquesta disciplina és una bona eina d'aprenentatge per a l'alumnat d'educació primària. La hipòtesi de què es parteix és que el treball de la percussió corporal pot implicar una millora i enriquiment en la capacitat de concentració i atenció dels i les alumnes.

El motiu que ens ha empès a dur a terme aquesta investigació és un motiu personal ja que, en iniciar-me en la pràctica de la percussió corporal, vaig veure com n'era d'important la capacitat de concentració, atenció i memorització per aconseguir realitzar correctament els exercicis proposats. Si aquestes capacitats milloren amb la pràctica de la percussió corporal, és de suposar que també milloraran en altres àmbits.

Hem utilitzat la percussió corporal com a eix vertebrador del treball pels avantatges que representa aquesta disciplina. D'entrada, permet treballar continguts curriculars relatius tant a l'àrea de música (pulsació, duració, estructura...) com la d'educació física (valoració del propi cos, coordinació de moviments...). Per una altra banda, tothom té la possibilitat de practicar aquest tipus de percussió i veure'n uns resultats immediats, a diferència del que passa amb instruments de percussió com, per exemple, una bateria, que exigeixen un aprenentatge llarg.

Per mostrar la veracitat de la hipòtesi anterior, s'estructurarà el treball en dues parts. Així, en la part teòrica, analitzaré els orígens de la percussió corporal, tot fent esment a les mostres que en trobem en diferents cultures del món. A continuació, descriuré els trets essencials de diferents mètodes d'ensenyament de la percussió corporal (Javier Romero Naranjo, amb el mètode BAPNE; Santi Serratosa, amb el mètode SSM, o Reinhard Flatischler amb el mètode TaKeTiNa, entre altres). Per acabar la part teòrica, centraré la mirada en els diferents usos que s'han donat a la percussió corporal i emfasitzaré en l'aplicació d'aquesta disciplina com a part d'un espectacle.

En el procés d'elaboració d'aquesta part, ens hem basat en la recerca, lectura i anàlisi d'informació a partir de fonts de tipologia diversa.

La part pràctica parteix de la següent reflexió: si bé la memorització i la capacitat d'atenció són dues capacitats clau en els estudiants, no en treuen el màxim rendiment dins l'àmbit escolar mentre que sí que ho fan en activitats de caire més lúdic. Partint d'aquesta idea, ens plantejem com a objectiu bàsic de la part pràctica analitzar si el treball de la percussió corporal afavoreix l'increment de la memorització i l'atenció.

En el procés d'elaboració d'aquesta part pràctica, s'ha partit, en primer lloc, d'un treball pràctic en percussió corporal amb els i les alumnes de cicle mitjà de l'escola la Monjoia. En segon lloc, s'han realitzat diferents testos d'atenció i memorització amb els i les alumnes d'aquesta escola (és el que anomenarem grup treball) i amb els i les alumnes de l'escola Marta Mata (és el que anomenarem grup control), que no han fet un treball específic de percussió corporal. Finalment, s'han inclòs entrevistes a diversos professionals del sector que ens han permès contrastar la seva experiència amb els resultats obtinguts prèviament amb els testos.

Fonamentació

Si entenem que *percussió*, aplicat a l'àmbit musical, fa referència als sons que es produeixen gràcies al xoc entre un percussor i una superfície, en afegir-hi el qualificatiu *corporal*, deduïm que l'expressió *percussió corporal* significa "sons produïts amb parts del cos (per exemple, aplaudint amb les mans, donant cops a les cuixes, fent petar els dits...)". Tanmateix, com recull M. Kartomi (2007), hi ha diferents accepcions de l'expressió *percussió corporal* de manera que la definició més pura és la que fa referència als sons musicals obtinguts picant de mans, colpejant, espetegant, donant bufetades o picant sobre el propi cos o el cos d'algué altri. Per tant, aquesta definició exclou els sons obtinguts a través del colpeig del cos amb una superfície. Quan aquests sons s'intercalen amb la percussió corporal, s'anomenen *quasi-percussió corporal*¹.

Si observem com s'ha valorat la percussió corporal al llarg del temps, veurem que, a Europa, a diferència d'altres cultures com l'africana, el cos no ha estat considerat mai un bon instrument musical². Tanmateix, tal com recull Consorte (2012), en els últims deu anys s'ha dedicat molta atenció a la pràctica de la percussió corporal pels beneficis que pot aportar; això explica que es faci servir en camps ben diversos com el musical, l'educatiu, el matemàtic, el mèdic, el comunicatiu, el del treball en equip, entre altres. Així, per exemple, en el camp mèdic, la percussió corporal forma part de tècniques de massatge que ajuden a aconseguir relaxar-nos a través de les ressonàncies que produeixen les vibracions al cos. Una altra utilitat és incloure-la com a part de teràpies que ajuden a crear atmosferes de treball idònies per a la recuperació.

---

¹ Dins d'aquest grup, és on diversos autors com ara Kartomi (2007) han inclòs el flamenc com un subtipus de percussió corporal. En aquest estudi, només em centraré en els casos de percussió corporal *stricto sensu* i per això deixaré de banda estils com el *clogging* o *tap dance*, que també es basen en el so de les sabates en picar al terra.

² Cal tenir present que, encara que, en la música culta europea, no s'hagi fet ressò de la percussió corporal i del cos com a instrument, la música popular sí que ho ha fet. En tenim mostres a les palmes del flamenc o de la rumba.

És precisament aquesta diversitat d'usos el que justifica la gran quantitat d'expressions existents per a referir-se a aquesta disciplina: *body percussion*, *body music*, *percussive dance*, *organic music*, *vocal dance*...

Aquesta diversitat terminològica evidencia que hi ha moltes mostres de percussió corporal arreu del món, molt sovint vinculades amb les tradicions populars. En aquests casos, la percussió corporal pot ser una mostra artística per si sola o bé apareix com una dansa, és a dir, com l'acompanyament d'una música determinada.

En tots els casos, la percussió corporal té com a elements bàsics la memorització, l'atenció i la coordinació entre moviment i so. Aquestes tres característiques són trets essencials d'aquesta disciplina arreu del món i al llarg de tots els temps, tal com es descriurà a l'apartat següent. Tanmateix, cal tenir present que la memorització i l'atenció han estat (i estan encara) estretament lligades amb el ritme des d'antic. Així, els rapsodes recitaven de memòria els poemes èpics grecs i llatins gràcies al ritme que produïa l'alternança de diferents peus rítmics dins dels versos; en època medieval, els joglars usaven com a tècnica mnemotècnica acompanyar centenars de versos amb el ritme d'un instrument. En cultures com la balinesa, per exemple, en què no s'han desenvolupat sistemes de notació musical, tenen les *gamelan*, orquestres basades en la memorització del ritme, molt sovint produït per xilòfons gegants fets amb bambú, tot i que existeixen fins a 28 tipus d'instruments *gamelan*³. En aquest cas concret, aquesta tradició es transmet de pares a fills, fet que explica que la memorització en sigui un element cabdal.

Però no cal anar tan lluny: una de les tècniques de màrqueting actuals més usades és associar les paraules amb un ritme musical, cosa que en facilita la memorització i, consegüentment, la difusió i consum (Martínez (2012)). Per tant, l'associació entre ritme, atenció i memorització no és exclusiva de la percussió corporal, sinó que és una combinació molt present en l'àmbit musical.

---

³ El *jegog* és un exemple de música balinesa feta amb aquest tipus de xilòfons. Aquest tipus de música és produïda per dos grups que mostren la seva destresa en tocar l'instrument. Un altre exemple és el *mebarung*, música que és acompanyada per danses i cançons. En aquest cas, també hi ha dos grups de músics. El primer grup comença a tocar mentre la resta de músics els miren fins que els primers arriben al clímax. És en aquell moment en què el segon grup comença a tocar amb la intenció de contrarestar el ritme del primer grup.

Ara bé, per entendre com es viu la percussió corporal a dia d'avui en el món occidental, cal analitzar-ne breument els seus orígens.

1. Orígens

Establir els orígens de la percussió corporal és difícil perquè, tal com diu Consorte (2012), els humans produïm sons amb el cos inconscientment des de la infantesa. D'acord amb aquest autor, doncs, els orígens de la percussió corporal van lligats als orígens de l'ésser humà.

Així, la percussió corporal ha jugat un paper cabdal al llarg de la història, en especial en cultures que viuen la música d'una manera molt lligada a la memorització del ritme. En aquestes cultures, sovint la percussió corporal forma part de danses i/o cançons tradicionals i populars⁴.

A Indonèsia, més concretament a la província d'Aceh⁵, situada a l'illa de Sumatra, la percussió corporal forma part de la identitat artística del poble islàmic. Són precisament les creences religioses les que obliguen els homes a actuar només davant d'homes, mentre que les dones, que actuen davant d'una audiència exclusivament femenina, tenen alguns moviments prohibits (per exemple, picar-se el pit). Les tècniques que usen estan molt desenvolupades i es caracteritzen per la rapidesa i virtuositat de moviments, tant presents en rituals religiosos com laics.

La dansa indonèsia més popular és el Saman, coneguda també amb el nom de "Les mil mans". Aquesta dansa, inclosa en la llista de Béns culturals immaterials de la Unesco el 2011, té els orígens al segle XIII, en una tribu de Gayo. Tanmateix, el nom de la dansa prové del segle XVI, del líder religiós Sheik Saman. És una dansa que exigeix una bona coordinació entre els participants ja que els moviments del cos donen el ritme de la dansa que es

---

⁴ Podeu veure els països d'Europa, Àfrica i del món on es practica algun tipus de percussió corporal a l'annex 01. *mapes* (informació extreta de Romero).

⁵ La percussió corporal de la comunitat musulmana d'Aceh té similituds notables amb la de la comunitat musulmana d'altres territoris com Iraq, Iran, Índia, Malàisia, Turquia, Marroc...

basa en picades de mans, copets al pit, bufetades a les cuixes i picades de mans al terra. Mentrestant, una persona canta un poema narratiu.

En el *seudati*, una altra dansa secular indonèsia relacionada amb l'agricultura, hi ha una de les formes més significatives de percussió corporal d'aquesta cultura: picar amb una o dues mans les costelles més altes per tal d'obtenir uns sons bens aguts. Els orígens d'aquesta dansa concreta són incerts: hi ha qui manté que la percussió corporal es va originar a Aceh; d'altres mantenen que prové de fora; d'altres mantenen que es va originar a Aceh, però que va rebre la influència d'altres gèneres portats pels peregrins de Terra Santa.

A diferència d'Indonèsia, els orígens de la percussió corporal a l'Àfrica estan ben documentats. Així, al sud d'Àfrica, cal situar-los en les mines de diamants on els esclaus no podien parlar entre ells de manera que van començar a picar de mans o de peus amb les botes per tal de comunicar-se (és el que es coneix amb el nom de *Gumbbot*). Més endavant, la percussió va evolucionar com una dansa honorífica de la seva lluita. En alguns estats americans, en què hi havia tràfic d'esclaus africans, es va prohibir l'ús dels tambors perquè es comunicaven a través de la música. Va ser llavors quan es van *inventar* els sons amb el cos (per exemple, el *Hambone* era un estil de percussió corporal que substituïa els tambors).

Una altra mostra popular de percussió corporal la trobem a Etiòpia, on destaca l'*arm pit music*. Es tracta de sons produïts quan es pressiona la mà sobre el pit, per sota de la camisa. En algunes ocasions, aquests sons acompanyen una cançó.

2. Mètodes didàctics actuals de percussió corporal

A part de formar part de la nostra cultura ancestral, la percussió corporal ha estat tinguda en compte per grans teòrics occidentals de la música, com és el cas de Carl Orff. Així, si bé l'objectiu bàsic d'Orff és treballar el ritme en tota

la seva amplitud, no dubta a fer servir instruments musicals que no demanen una tècnica especial, com ara el tambor o el triangle, els quals s'acompanyen sovint amb peus o mans. En aquesta mateixa línia, Willems defensava el desenvolupament de la capacitat rítmica a partir del moviment que sorgeix en acompanyar amb el cos i la veu l'aprenentatge de determinades cançons.

Actualment hi ha diferents mètodes didàctics relacionats amb la percussió corporal. En aquest apartat, doncs, en descriurem alguns tot posant de relleu quins objectius segueix cada mètode i quines característiques té.

2.1. Keith Terry

L'americà Keith Terry és músic, coreògraf i investigador. Actualment, és un dels majors divulgadors de la percussió corporal (*body music*, com ell l'anomena). Es va formar com a percussionista i, essent el bateria del Jazz Tap Ensemble, va descobrir la fascinació pel cos com a instrument. Els seus referents són molt amplis: des del *taiko* japonès, el *gamelan* balinès, la música *armpit* d'Etiòpia...

Potenciador d'espectacles multidisciplinars (fruit de la combinació de música, teatre, dansa), ha col·laborat amb diferents artistes (Robin Williams, Tex Williams, entre d'altres) i és el pare del Festival Internacional de Percussió corporal. Un dels seus projectes més recents ha estat *Slammin'*, una nova banda amb cantants *a capella*, percussió corporal i *beat boxing*.

Tenint en compte que Terry forma molts professionals de l'àmbit musical, els objectius que persegueix són diversos: potenciar la coordinació psicomotriu, el sentit del ritme i la creativitat; fer prendre consciència de la polimetria (diversitat de patrons rítmics) a través de l'audició, la lectura de partitures, la percussió corporal, el cant...; treballar la coordinació entre mans, peus i veu a partir de diversos patrons rítmics, i afavorir l'interès per arts no estàndards.

Pel que fa al seu mètode, en primer lloc, s'analitza la partitura i es dedueix en quin tipus de compàs està escrita, fet que permet trobar els grups

rítmics que la formen. A continuació, es relaciona cada grup amb el conjunt d'instruments que es fan servir per interpretar la peça. Després es crea el musicograma, el qual s'interpretarà amb percussió corporal.

2.2. Mètode Bapne

Un dels mètodes més coneguts a Espanya és l'anomenat Mètode Bapne, creat per Javier Romero Naranjo, doctor en Musicologia. El mètode parteix de la teoria de les intel·ligències múltiples de Gardner, que pretén desenvolupar a partir de la fonamentació i sistematització de la didàctica de la percussió corporal.

El mètode està basat en el treball conjunt de diverses disciplines, que, tal com indica el seu nom, són:

Biomecànica: forces que produeixen el moviment,

Anatomia: parts del cos que activem en cada moment,

Psicologia: desenvolupament de la intel·ligència interpersonal,

Neurociència: què passa en el nostre cervell quan fem percussió i

Etnomusicologia: música en relació amb la cultura i la societat.

Per aconseguir-ho, cal treballar coordinadament les extremitats superiors, les inferiors i la verbalització. En aquest sentit, la coordinació muscular incideix positivament en la intel·ligència i també en els reflexos motrius. Així, els objectius d'aquest mètode són exercitar la intel·ligència logicomatemàtica, la lingüística, la musical, l'espacial, la corporal i cinètica, naturalista, la interpersonal i la intrapersonal.

Les tècniques bàsiques de què parteix aquest mètode són la imitació o repetició; la reacció inversa o contrària; la coordinació circular variable; la improvisació, que afavoreix la desinhibició, i la senyalització a temps real. Amb aquestes eines, l'autor potencia el desenvolupament de l'agudesa auditiva, la sensibilitat nerviosa, el sentit rítmic i l'exteriorització d'emocions.

Com diu el mateix Romero (2008:121), aquest mètode permet treballar la psicomotricitat rítmica, la coordinació, la lateralitat i l'atenció i concentració.

2.3. Mètode SSM

Tal com explica Santi Serratosa (2012), autor del mètode SSM, aquest mètode de percussió corporal s'inspira en fonts ben diverses: des d'Orff, Dalcroze, Keith Terry, Bapne, Fernando Barba, entre altres.

Aquest mètode (Senyalització – Seqüenciació – Música) té com a objectius: “ajudar i acompanyar a conduir les emocions, a crear noves connexions neuronals i aprendre nova informació cognitiva i emocional”.⁶ En altres mots, la percussió corporal és un llenguatge que ens permet expressar, crear i sentir durant l'aprenentatge.

El mètode parteix de tres principis bàsics que ha d'afavorir la pràctica de la percussió corporal: l'assoliment de l'autoestima mitjançant l'autorealització, la potenciació de les relacions interpersonals i l'ús de les propietats del ritme i del llenguatge musical. Per aconseguir-ho, es parteix de la seqüenciació tant en l'aprenentatge com en el resultat final.

Cada seqüenciació està formada per una figura o frase rítmica, que conté una pulsació determinada. En aprendre-la, cal que es coordinin el cos i la veu; que es reconeguin les parts fortes i dèbils del cànon. Es comença el treball amb una seqüenciació simple, a la qual s'afegeixen elements a mesura que es va agafant confiança.

En definitiva, el mètode SSM potencia la reflexió i l'anàlisi.

---

⁶ Serratosa (2012: 4).

3. Mostres culturals actuals

Tal com s'ha dit anteriorment, a part d'usar-se en el món educatiu, la percussió corporal té altres aplicacions. En aquest apartat, descriurem tres grups que la introdueixen en el món de l'espectacle i dos grups que la fan servir amb finalitats terapèutiques.

3.1. *Stomp*

Stomp és una companyia anglesa i nord-americana que es subdivideix en cinc formacions, tres de les quals actuen al Regne Unit i dues a Amèrica del Nord. Tal com es defineixen ells mateixos, "STOMP is about rhythm, which is common to all cultures. Everyone knows rhythm, if only from the beating of their own heart – it is the basis of all music"⁷.

Aquest grup basa, doncs, la seva música en el ritme, produït a partir de la percussió ja sigui amb el cos o amb objectes, normalment reciclats.

3.2. *Barbatuques*

Barbatuques és el nom que rep el grup que va formar Fernando Barbosa, anomenat "Barba", el 1996 al Brasil. Inicialment, els *barbatuques* eren el grup d'amics de Barba, que l'acompanyaven amb els moviments i sons produïts amb el cos.

Les actuacions del grup actual giren entorn de la percussió corporal, així com dels sons produïts amb la boca. El 2008 van participar en el I Festival

---

⁷ Stomp (2013).

Internacional de Body Percussion, organitzat a San Francisco, organitzat per Keith Terry.

3.3. *Mayumana*

Mayumana és el nom que rep un grup de dansa i percussió corporal, d'origen israelí, fundat el 1997. Els seus espectacles giren entorn del teatre, la dansa i percussió corporal. En bona mesura, una de les claus de l'èxit és que, en les coreografies, es fan servir objectes reciclats.

3.4. *Tribal Groove*

Tribal Groove és el nom que rep un mètode que ensenya moviments bàsics de percussió corporal africana amb la finalitat de fer sentir més bé i ple d'energia tothom que el practica. Parteixen de la idea que, com que inclou moviments realment difícils que semblen impossibles, la percussió corporal contribueix a l'autoestima.

3.5. *TaKeTiNa*

TakeTiNa és el nom amb què es coneix l'Institut TaKeTiNa a Viena i un mètode d'ensenyament del ritme. Troba els seus orígens amb l'austríac Reinhard Flatischer, cap al 1970; parteix de la idea que tots tenim un ritme innat, que ens cal descobrir. L'eina essencial per aconseguir-ho és el cos, ja sigui a través dels passos, les mans o la veu. Així, el ritme produït pels peus, que es manté constant i invariable, és acompanyat per una sèrie de variacions que produeixen els cops de mans i els cants.

Aquest sistema és usat tant amb finalitats educatives com amb finalitats curatives (per exemple, una pràctica constant de TaKeTiNa pot afavorir un canvi en el caràcter, en el comportament...).

4. Característiques de la percussió corporal

A partir de l'estudi i descripció dels diferents mètodes existents, realitzat en els apartats anteriors, arribem a la conclusió que la percussió corporal té unes característiques comunes, uns moviments comuns.

Tothom entén la percussió corporal com la combinació de la percussió en alguna part del cos i el moviment. Per aconseguir-ho, cal coordinació, precisió rítmica i memorització dels patrons. Tant en les mostres populars de percussió corporal com en les cultes, sempre hi ha un assaig previ; per tant, el resultat no és fruit de la improvisació, tot i que, quan se saben els patrons, es pot improvisar amb una música determinada, fet que afavoreix la creativitat i l'autorealització.

En tots els casos es combinen diferents tipus de moviments, independents de la mà dreta, la mà esquerra, les cames... Tot i així, tal com recull Romero (2009:32-35), es poden establir diferents tipus de moviments amb cadascuna d'aquestes parts del cos⁸.

Paral·lelament, es poden establir diferents tipus de participació en funció del grau d'implicació i del tipus de moviment que es duu a terme:

- a) **Passiva:** Es roman quiet (a terra, en una cadira, dret...)
- b) **Activa:** Es combina la dansa, la percussió i la verbalització
- c) **Semiestàtica:** Només es fa algun moviment quan és necessari

Més concretament, i en paraules d'Anna Llombart⁹, la percussió corporal consisteix en "diferents exercicis seqüenciats que treballen la comprensió de

---

⁸ Vegeu-ne un exemple a l'annex 02. *Diferents cops*

⁹ Informació extreta de l'entrevista realitzada a Anna Llombart, que trobem a l'annex 0.4 *Entrevistes*.

les figures rítmiques bàsiques (rodona, blanca, negra, tresets, sisets...); figures rítmiques amb silencis en elles mateixes; patrons rítmics coneguts; exercicis de coordinació entre pulsació i una frase rítmica; exercicis d'anticipació, de coordinació d'una frase rítmica percutida individualment i amb parella/grup; exercicis de desenvolupament de l'escolta individual i col·lectiva; memorització d'una coreografia; treball de lateralitat; improvisació...”.

Tal com apunta Ruids¹⁰, la percussió corporal actual occidental es basa en “la imitació tímbrica de patrons rítmics fets per bateries i instruments rítmics, buscant trobar els seus equivalents en les diferents parts del cos, les diferents accions i gestos percusius - aplicats a les diferents consistències i textures”.

4.1. Què treballa la percussió corporal?

Com s'ha dit anteriorment, cadascun dels mestres de la percussió corporal defensa la utilitat d'aquesta disciplina, ja sigui amb finalitats educatives, mèdiques o personals.

En aquest sentit, es poden veure vincles entre la pràctica de la percussió corporal i la teoria de les intel·ligències múltiples de Gardner (1983). Segons aquest autor, l'ésser humà té diferents tipus d'intel·ligències o habilitats cognoscitives, que es poden classificar en diferents tipus:

1. Musical
2. Cineticocorporal
3. Logicomatemàtica
4. Lingüística
5. Espacial
6. Interpersonal
7. Intrapersonal

---

¹⁰ Informació aportada pel tutor del Treball de Final de Grau Martí Ruids.

El que diferencia els humans, doncs, és el predomini d'una d'aquestes intel·ligències per sobre de les altres. Si bé, *a priori*, es podria pensar que el treball de la percussió corporal està basat en la intel·ligència musical, també en potencia d'altres com la cineticocorporal, l'interpersonal i la intrapersonal. Si entrem en més detall, veurem que el treball de la percussió corporal afavoreix l'aprenentatge del ritme (intel·ligència musical), amb el qual cal coordinar els moviments del cos i, en algunes ocasions, els sons produïts amb la veu. Paral·lelament, la percussió corporal no és una disciplina estàtica. Per tant, la seva pràctica condueix al treball de la intel·ligència cineticocorporal ja que l'individu pren consciència dels moviments que fa en relació amb l'espai i amb la resta de membres. Així mateix, tal com han indicat musicoterapeutes com J. Naranjo (2008) o S. Serratosa (2012), la percussió afavoreix tant la intel·ligència interpersonal, ja que afavoreix l'establiment de vincles emocionals i afectius amb la resta de membres del grup, com la intel·ligència intrapersonal, perquè et fa ser conscient de nous reptes, que, quan l'individu aconsegueix, potencien sentiments com l'autoestima i l'autosuperació.

Si ens fixem en el món de la psicologia cognitiva, la percussió corporal té una sèrie de característiques que afavoreixen l'atenció: d'una banda, la intensitat i la variació de l'estímul (és a dir, els diferents patrons rítmics) i, de l'altra, el moviment i la interrelació. Aquests elements, al seu torn, afavoreixen l'interès i la creació d'expectatives en els i les alumnes, trets que susciten un increment de l'atenció.

Així, el treball de la percussió corporal afavoreix l'atenció sostinguda. En aquest cas, l'alumne o alumna posa tota la seva atenció en els patrons rítmics que li ofereix la percussió corporal i els reté durant un període llarg de temps. Per tant, es potencia la memòria a llarg termini.

Finalment, si analitzem la relació entre la percussió corporal i el currículum d'educació primària, constatem que aquesta disciplina és una eina transversal que ens permet treballar continguts relacionats amb l'àrea de música i amb l'àrea d'educació física.

Dins de l'àrea musical, la percussió ens permet treballar els següents continguts: realització de danses, exercicis corporals i jocs motrius, acompanyats de seqüències sonores, cançons i obres musicals; composició individual i col·lectiva de produccions musicals i coreografies; ús progressiu de materials sonors i instruments convencionals i no convencionals, desenvolupant l'adaptació corporal i musical a les característiques de cadascun d'aquests, i, finalment, valoració de l'atenció i el respecte en les interpretacions i produccions artístiques pròpies i dels altres.

Pel que fa a l'àrea d'educació física, la percussió corporal ens permet treballar els continguts següents: elaboració, participació i conscienciació de les possibilitats i recursos que ofereix el llenguatge corporal; composició individual i/o col·lectiva de moviments a partir d'estímuls rítmics i musicals; participació en l'elaboració de balls i coreografies senzilles; valoració crítica dels usos expressius i comunicatius del cos, i, per acabar, participació i respecte davant situacions que suposen comunicació corporal.

En definitiva, la percussió corporal és una via per desenvolupar intel·ligències i sensibilitats diverses i, alhora, treballar diferents continguts educatius.

Aplicació

Com s'ha dit a la introducció, l'objectiu d'aquest treball és analitzar si el treball de la percussió corporal contribueix a la millora de l'atenció i la memorització de l'alumnat. Si bé és cert que autors com Romero (2008) esmenten que aquesta disciplina contribueix a la millora d'aquestes capacitats, no ens consta que hi hagi cap estudi quantitatiu que demostrï aquesta afirmació. Per demostrar-ho, a la part pràctica d'aquest treball, partim d'un treball sistematitzat amb percussió corporal, que ens permeti veure si hi ha hagut algun canvi o millora en la capacitat d'atenció i memorització en els nens i nenes que el realitzen.

Per comprovar-ho, ens basarem en els i les alumnes de cicle mitjà de l'escola la Monjoia de Sant Bartomeu del Grau (Osona). Com que l'escola és un centre unitari, el grup de cicle mitjà consta de catorze alumnes entre tercer i quart. S'ha triat aquest grup perquè es tracta d'un grup força heterogeni amb moltes diferències de nivell i d'hàbits de treball i estudi. Igualment, hi ha alumnes amb una gran manca d'atenció i amb poca capacitat de concentració.

Per avaluar el progrés, hem recorregut a un test d'atenció auditiva i a un test d'atenció visual. Tots dos s'han passat en dos centres d'educació primària diferents, tal com explicarem més endavant, amb la diferència que en un d'ells sí que s'hi ha fet un treball amb percussió corporal (a partir d'ara, grup treball) mentre que en l'altre no (a partir d'ara, grup control). L'objectiu era poder demostrar si hi ha alguna diferència evident entre els resultats de l'un i de l'altre, que es poguessin atribuir a la percussió corporal. En cada cas, els tests s'han passat dos cops: en el cas del centre en què s'ha treballat la percussió corporal, s'han passat abans i després de la pràctica. En l'altre centre s'han passat els tests en les mateixes dates sense cap treball específic orientat a millorar l'atenció i la memorització.

Així, la primera tanda de tests es va passar a les escoles a les darreries de gener i la segona, després de finalitzar l'estada de pràctiques, a mitjan abril.

A continuació, descriurem com són els grups amb els quals s'ha treballat a les escoles, com s'han aplicat i analitzat els testos, què hem fet per treballar amb el grup i quins són els resultats que hem pogut observar a partir d'aquests testos. Finalment, es contrastarà la informació obtinguda en aquesta part pràctica amb el que expliquen diferents educadors de l'àmbit musical que utilitzen la percussió corporal com a metodologia de treball a les seves aules.

Les escoles

L'escola control és el CAEP la Monjoia, de Sant Bartomeu del Grau. És una escola cíclica, ja que es troba situada en un municipi amb poca població. En aquest centre és on hem realitzat el treball amb percussió corporal durant l'estada de pràctiques III. El grup que ha seguit tot el treball (test inicial, treball amb percussió corporal i test final) han estat nou alumnes de cicle mitjà. Si bé el grup està format per catorze alumnes, no tots han estat a l'escola els dies que s'han passat els testos. Com que s'ha intentat que el treball realitzat amb el grup no alterés la programació d'aula de la mestra especialista en música, s'han realitzat intervencions puntuals i de curta durada durant els dies que ha estat possible.

Aquest grup realitza dues sessions de música a la setmana, una dijous a la tarda i una altra divendres al matí, després de l'hora del pati. Hem realitzat les intervencions de percussió corporal a l'inici de les classes de música, durant un espai de deu minuts o un quart d'hora cada dia. És temps suficient per anar introduint-los a la percussió corporal i no excessiu per no cansar ni desmotivar l'alumnat. Malgrat això, durant aquestes nou setmanes, hi ha hagut sessions en què no s'ha pogut treballar, ja que en les dues primeres vam fer servir una estona de la sessió per passar els testos, igual que en les dues darreres. També hi ha hagut alguna sortida escolar que ens ha privat d'alguna altra sessió. De totes maneres, s'ha aprofitat el treball realitzat amb la percussió corporal per presentar-lo durant el Festival de Primavera, fet que ha comportat poder treballar més estona en alguna sessió.

Es va escollir aquest grup treball perquè es deia que contenia els pitjors alumnes de tot el centre: són molt moguts, dispersos, amb poca atenció... A l'aula de música no ho demostraven. Parlaven molt, però prestaven atenció a la mestra i treballaven sense gaires problemes.

L'altra escola on també s'han passat els testos ha estat el CEIP Marta Mata de Torelló. Aquesta escola és una escola de nova creació i per aquest motiu el grup de tercer és el nivell superior de l'escola. És aquest grup el que s'ha fet servir de grup control. Hem passat els testos coincidint amb les mateixes dates que a la Monjoia, amb la diferència que aquests nens i nenes no han realitzat cap treball amb percussió corporal durant aquest període de temps. Igual que a l'altra escola, no s'ha pogut tenir en compte tot l'alumnat del grup perquè durant la realització d'algun test no hi era. Així, al grup de 3r A, s'han realitzat els testos de manera satisfactòria a dinou alumnes i, al grup de 3r B, a setze.

Els testos

Per poder comprovar si els i les alumnes milloren l'atenció i la memorització amb el treball de la percussió corporal, s'han fet servir dos testos, que han servit per avaluar aquestes capacitats en l'alumnat en dos moments diferents durant l'estudi. El primer moment va ser així que vam arribar al centre, per tenir una referència del punt on es trobaven els i les alumnes i va ser, per tant, una avaluació inicial. Pel que fa al segon moment d'avaluació, es dué a terme en els darrers dies de permanència a l'escola i ens va servir per poder avaluar si hi havia hagut algun canvi en l'alumnat i així poder veure si es podia respondre afirmativament o negativa la qüestió que ens ha dut a la investigació.

El primer test és un test d'atenció auditiva, que consisteix en un reconeixement rítmic; en canvi, el segon és un test d'atenció visual.

Pel que fa al primer, el d'atenció auditiva, ha estat un test que hem ideat nosaltres per reconèixer un patró rítmic, creat sobre un compàs de quatre

temps. Es va decidir confeccionar un test amb aquestes característiques davant de la impossibilitat de trobar-ne un adient a la nostra finalitat. Els criteris que s'han seguit en l'elaboració han estat diversos: s'ha optat per un test simple de realitzar, amb un nivell de dificultat mitjana i amb unes instruccions molt senzilles i clares de seguir.

Abans que l'alumne o alumna comenci a fer el test individualment, se'ls fa escoltar un patró rítmic¹¹ tres cops perquè el puguin recordar. A continuació, s'escolten vint seqüències diferents, entre les quals n'hi ha cinc que coincideixen amb el patró original. La tasca que es demana a l'alumnat és que marquin sobre una graella quins creuen que sonen igual que l'exemple i quins sonen diferents. Per tant, per realitzar correctament el test, cal que hi hagi una bona atenció i concentració a l'aula i que memoritzin i recordin bé el patró inicial¹².

Pel que fa al segon test, es tracta del test de Toulouse-Pieron¹³, molt utilitzat per comprovar la capacitat d'atenció en l'alumnat. Aquest test consisteix en una sèrie de quadrets que tenen un apèndix. Els quadrets estan inscrits en una xarxa de 40x40. Aquests apèndixs poden estar situats en qualsevol punt del quadret. Hi ha un parell de models i es tracta que l'alumnat discrimini quins són iguals que els models¹⁴.

Més endavant s'analitzaran els resultats obtinguts en cadascun dels testos.

Com hem treballat la percussió corporal a l'aula?

El treball a l'aula ha consistit a muntar la coreografia "Els entrepans", que es pot visionar a l'*annex 05. actuació*. Es tracta d'una coreografia senzilla, amb set patrons definits i un interludi que serveix per passar de l'un a l'altre. En

---

¹¹ El podeu escoltar a l'*annex 03.3*.

¹² Podeu veure les produccions dels i les alumnes a l'*annex 03.5*.

¹³ Vegeu-ne un exemple a l'*annex 03.4*.

¹⁴ A l'*annex 03.6* hi trobem el recull d'aquests testos fets per l'alumnat.

aquesta coreografia es treballen diferents valors rítmics (blanca, negra, corxera i semicorxera), tot i que en cap moment no n'hem treballat l'escriptura ja que l'objectiu bàsic era treballar la coordinació, el ritme, l'atenció, la memorització i la cohesió del grup. Per tant, es potencia l'aprenentatge de continguts curriculars relacionats amb la matèria de música de manera intuïtiva a fi que l'alumne o alumna els interioritzi i els utilitzi.

El treball s'ha fet molt gradualment. Inicialment, durant les primeres sessions, he estat observant i familiaritzant-me amb el grup. Les següents sessions, s'han utilitzat per a passar els testos d'atenció que teníem preparats. El primer dia hem passat el d'atenció visual i no hi ha hagut cap problema. Ho han entès bé, tot i que hi ha hagut un alumne a qui ha costat entendre-ho, però li hem tornat a explicar i ja no hi ha hagut cap problema. Pel que fa al test d'atenció visual, encara els ha estat més fàcil entendre què havien de fer i l'han fet en silenci i en un bon ambient de treball.

A les cinc sessions següents s'ha treballat la coreografia que teníem prevista sense cap problema, seguint el mètode SSM. Al principi de la sessió, hem començat sempre fent un petit exercici d'escalfament. Aquests exercicis serveixen per escalfar el cos, per agafar confiança en la matèria, ja que són d'execució senzilla, i per centrar-nos en la tasca que realitzarem a continuació. És molt important que hi hagi un bon clima de grup per a poder realitzar bé els exercicis. A continuació de l'escalfament, a cada sessió hem anat aprenent un moviment nou, tot començant temps per temps, no tota la seqüència seguida, i així hem anat afegint dificultat al moviment fins a aconseguir cada dia el patró que ens havíem proposat.

Els objectius que hem perseguit amb aquesta metodologia han estat diversos: desvetllar l'interès de l'alumnat per la percussió corporal; potenciar la sensibilització rítmica; afavorir la capacitat d'atenció i memorització, que, al seu torn, potenciaran l'augment de la satisfacció personal i l'autoestima.

Tot i tenir la metodologia clara des d'un inici, en la sisena sessió en què s'ha treballat la percussió corporal amb l'alumnat, s'ha optat per fer una variació en la dinàmica de la classe: no realitzar els exercicis d'escalfament a fi

d'observar si hi havia cap canvi en el comportament i en el resultat de la sessió. La conseqüència ha estat que els ha costat molt centrar-se i treballar de manera correcta. Amb aquesta experiència s'ha evidenciat la utilitat dels exercicis inicials tot i la seva senzillesa.

Les tres darreres sessions de treball han tingut com a objectiu muntar tota la coreografia seguida, ja que els i les alumnes tenien els patrons apresos però de manera deslligada l'un de l'altre.

Finalment, la darrera sessió de treball ha estat la presentació en públic de la coreografia dins del Festival de Primavera. En un principi tots i totes estaven molt nerviosos, però un cop han acabat, hi ha hagut una gran ovació entre el públic assistent i tots n'han quedat molt contents i satisfets.

Resumint, veiem que hem realitzat sis sessions d'un quart d'hora aproximadament, dues sessions d'una hora de durada cada una i finalment la representació davant del públic, que ha durat uns minuts.

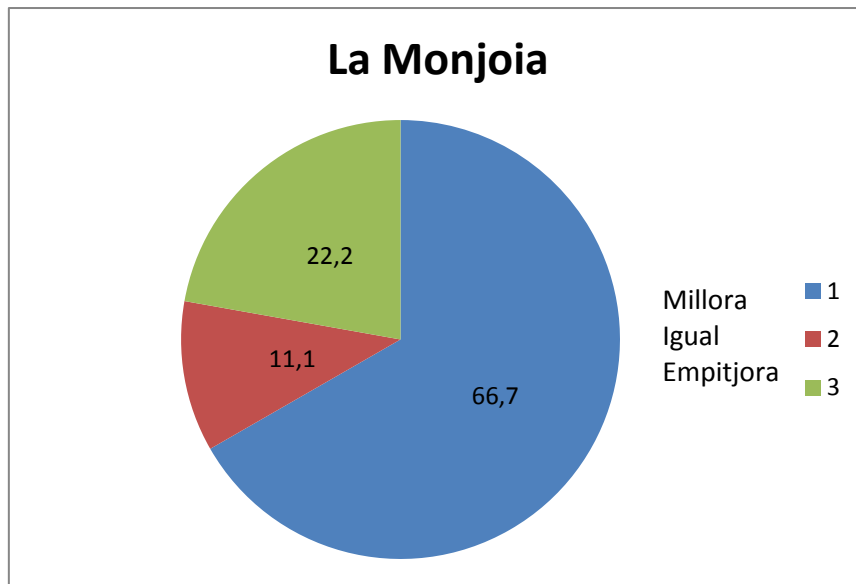
Els resultats dels testos de percepció auditiva

L'objectiu d'aquest apartat és contrastar els resultats obtinguts en els testos de reconeixement auditiu. Per dur-ho a terme, es revisaran els encerts i els errors presents en el test tant dels alumnes del grup treball com els dels alumnes dels grups control¹⁵. Per analitzar el progrés dels alumnes, s'han comparat el nombre d'encerts i el nombre d'errors obtinguts en el primer test amb el nombre d'encerts i errors obtinguts en el segon test. Això ens permet deduir la quantitat d'alumnes que milloren, que mantenen o que empitjoren el seu grau d'atenció a l'hora de reconèixer un patró rítmic. Els resultats obtinguts d'aquest estudi es recullen en els gràfics que hi ha a continuació.

Primer de tot, s'analitzen les dades relatives al CAEP la Monjoia.

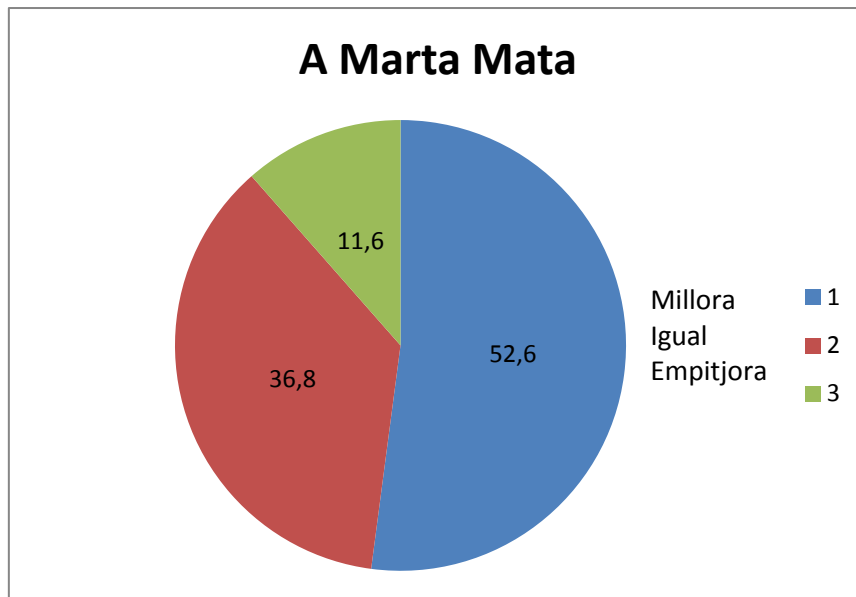
---

¹⁵ Podeu trobar els testos a l'*annex 03.1* i el buidatge del resultat a l'*annex 03.5*.

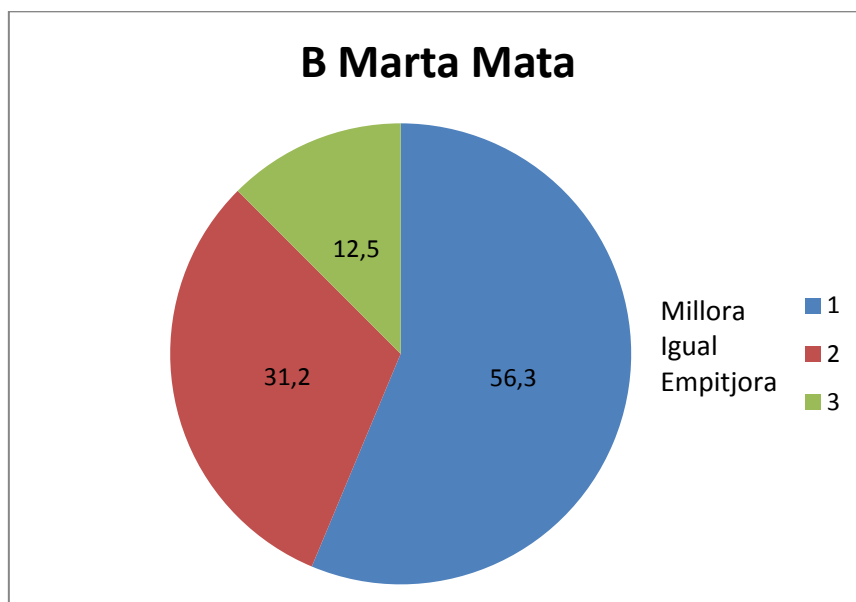
D'acord amb les dades d'aquest gràfic, podem observar que hi ha un 66.7% de l'alumnat que millora el seu resultat, o sigui, que reconeix més vegades i més encertadament el patró model després d'haver realitzat el treball de percussió corporal. Pel que fa al grup que mantenen els resultats, o sigui, que n'encerten el mateix nombre en la primera edició del test que en la segona, són l'11.1% de l'alumnat, mentre que el grup que empitjora la seva resposta està format pel 22.2%.

Si canviem de grup i ens fixem en el grup Marta Mata 3r A podem veure els següents resultats:

El grup que millora els seus resultats està format pel 52.6% del grup, el percentatge que mantenen el seu resultat és del 36.8%, mentre que el grup que empitjoren el seu resultat és de 11.6% del grup.

Si mirem el grup de 3r B de l'escola Marta Mata, observem:

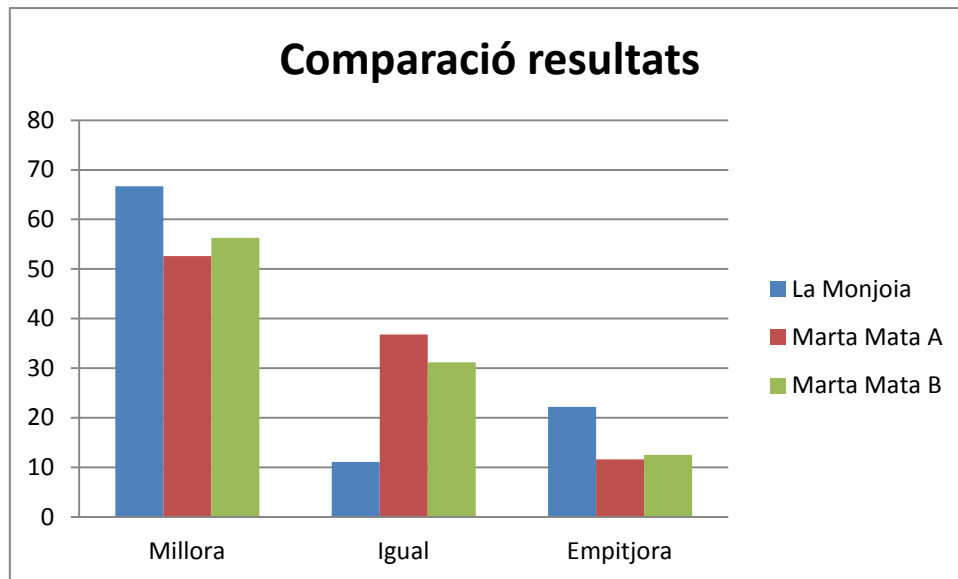

Així doncs, el percentatge d'alumnat que millora la seva resposta és del 56,3%, el que manté el resultat és del 31.2% i el que empitjora el seu resultat és del 12.5%

Si comparem els tres gràfics entre ells, podrem observar diferents aspectes que criden l'atenció. El primer fet destacable és que les dues gràfiques fetes als grups control són molt similars i només varien una mica en l'aspecte de millora: mentre que, en el grup A, millora la meitat de l'alumnat, en el grup B, aquesta franja és lleugerament superior, en detriment dels que mantenen els seus resultats. Pel que fa a l'apartat d'empitjorar els resultats, tots dos grups control tenen uns resultats similars.

En canvi, si comparem aquests dos grups control amb el resultat obtingut del grup treball a la Monjoia, veiem que són significativament diferents. Mentre que en el grup control milloren aproximadament la meitat de l'alumnat, en el grup treball milloren dues tercers parts dels alumnes. Aquest és un canvi significatiu entre el grup control i el grup treball. Per contra, si mirem el percentatge d'alumnat que empitjora, veiem que en el grup treball, aquest apartat augmenta. Si bé, en els grups control, aquest apartat gira entorn de poc més del 10%, en el grup treball són el 22% dels alumnes els que empitjoren.

Finalment, mirant els percentatges d'alumnat que mantenen els seus resultats, també hi ha canvis significatius, ja que, mentre als grups controls aquests apartats giren entorn al 35%, en el grup treball aquest percentatge baixa fins al 12%.

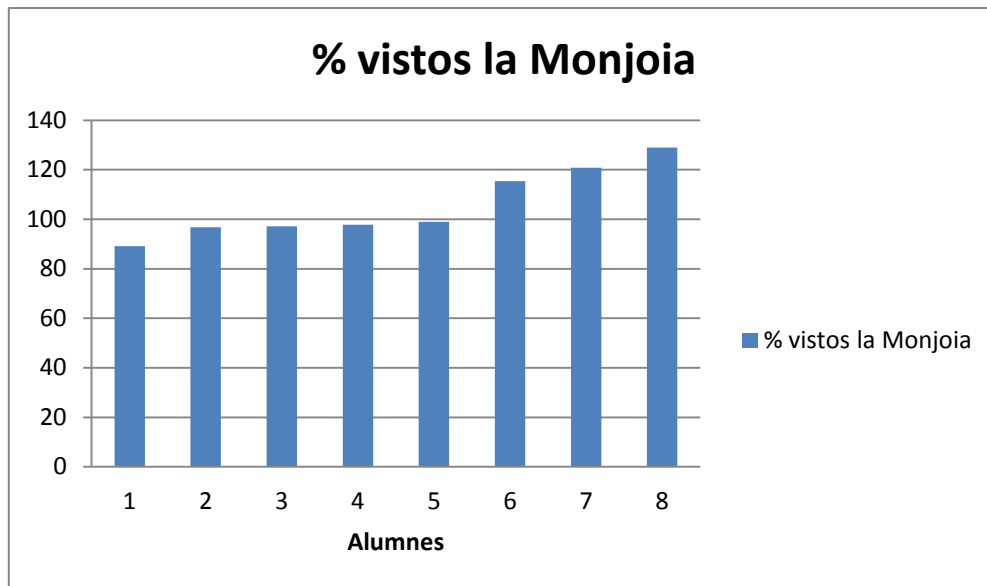
Els resultats dels testos de percepció visual

Pel que fa als testos de percepció visual¹⁶, els analitzarem tenint en compte dos aspectes: d'una banda, analitzem la diferència entre la quantitat de dibuixos vistos en el primer test i els vistos en el segon. De l'altra, analitzem la quantitat d'errors realitzats en cada un dels testos¹⁷. De totes aquestes dades, n'hem realitzat unes gràfiques que ens permeten analitzar amb deteniment si el grau d'atenció de l'alumnat ha millorat després de la pràctica de la percussió corporal.

Comencem per l'apartat de dibuixos vistos tot analitzant els resultats de la Monjoia, o sigui, del grup treball:

¹⁶ Vegeu-los a l'*annex 03.2*.

¹⁷ Vegeu el buidatge dels resultats a la graella de l'*annex 03.6*.

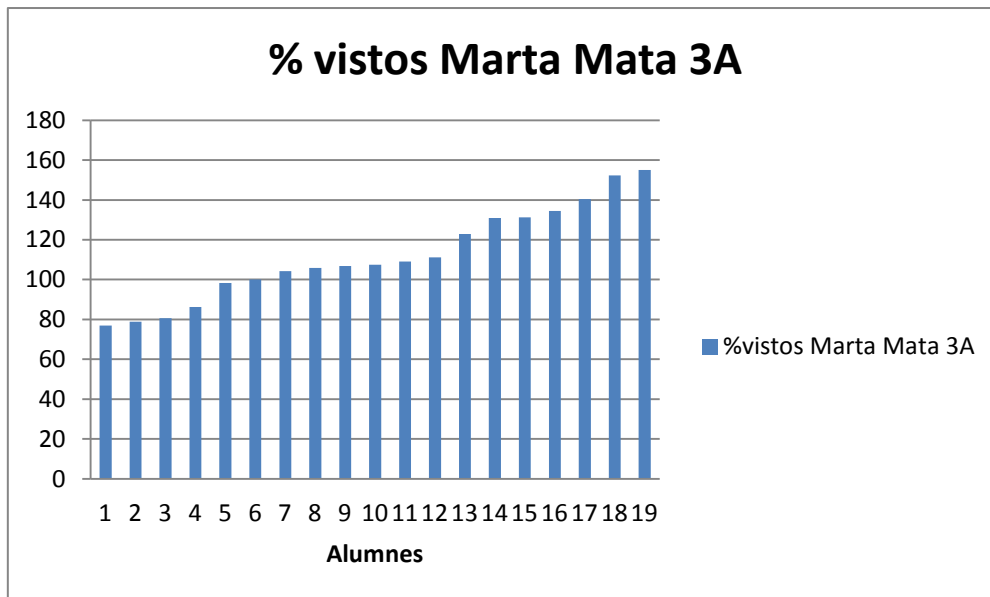

En aquesta taula, observem que no hi ha hagut canvis gaire significatius entre el primer test i el segon, ja que tots els resultats estan al voltant del 100% de visualitzacions. És a dir, el percentatge del 100% significa que han visualitzat el mateix nombre de dibuixos en el segon test que en el primer.

Si analitzem amb més detall la gràfica, veiem que més de la meitat de l'alumnat no han arribat a visualitzar els mateixos dibuixos que la primera vegada, però s'hi han acostat molt. L'alumne que n'ha visualitzat menys, tampoc no ho ha fet en un percentatge gaire baix. Pel que fa als que n'han visualitzat més, només una quarta part n'han vist més del 120%.

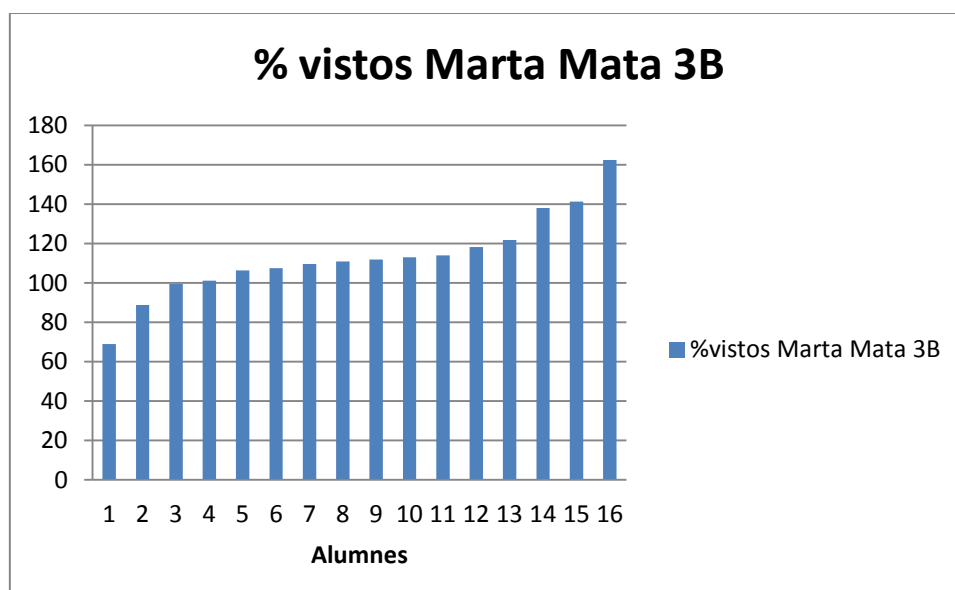
Si ens centrem en els grups control, veurem que no hi ha grans diferències entre els dos grups. Si analitzem primerament el percentatge del grup control A veurem que:

En aquest grup, gairebé la meitat de l'alumnat es manté en uns resultats molt similars als obtinguts a la primera edició, ja que estan situats entre el 80% i el 120%. En aquest grup, però, podem observar que hi ha un 37% de l'alumnat que millora significativament els seus resultats, ja que en visionen un 120% de la primera edició.

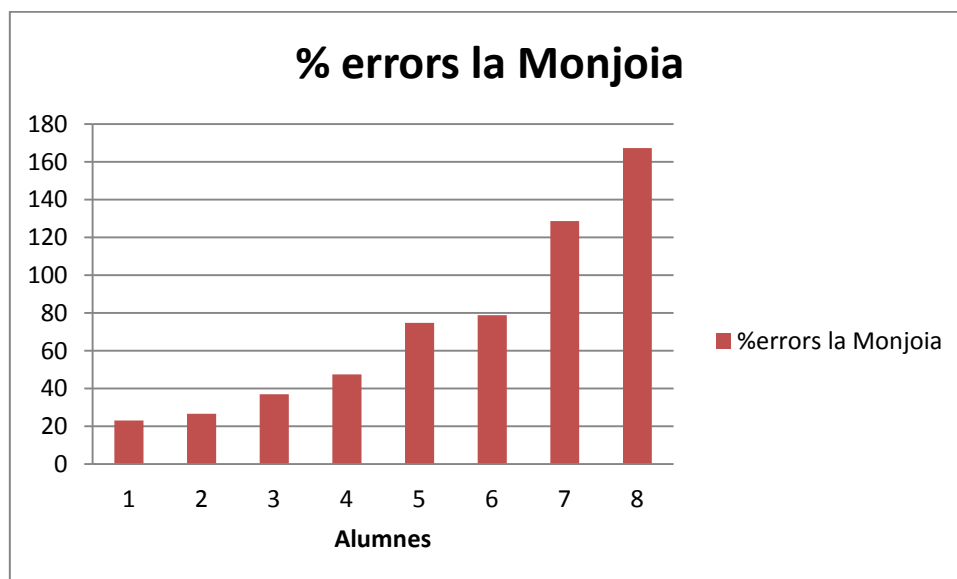
Pel que fa al segon grup control, veiem que si bé té uns resultats similars al primer grup, s'hi observen algunes diferències:

En aquest grup, el 69% de l'alumnat té uns resultats similars entre les dues edicions del test, però sempre amb un percentatge una mica superior al 100%. Per tant, el percentatge d'alumnat que millora significativament el seu resultat entre les dues edicions és d'una quarta part, i es situa en els mateixos resultats en aquest apartat que el grup control. Per l'altre extrem, el dels resultats més baixos, hi trobem un sol alumne que ha disminuït molt el seu resultat.

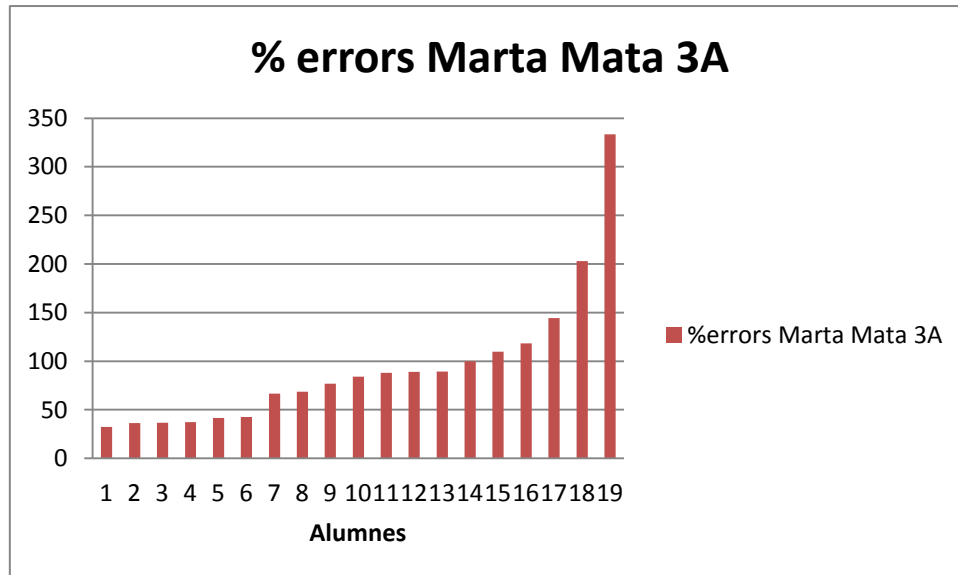
Passem a analitzar el diferencial entre els errors comesos en la primera edició del test i els comesos a la segona. Aquí podem veure que el resultat és força similar entre els tres grups, si bé hi ha algun aspecte diferent entre ells. Tot i així, podem afirmar que majoritàriament, els resultats milloren en tots els casos i que el nombre d'errors disminueix en la segona edició del test.

Centrant-nos en el grup control, trobem els següents resultats:

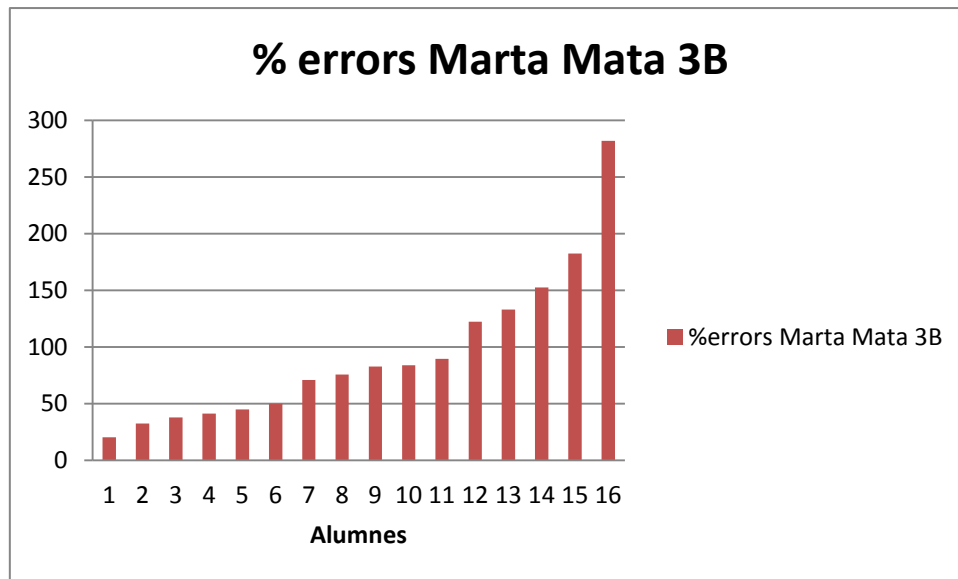
Mitja classe fa menys de la meitat d'errors en la segona edició, ja que no arriba al 50%. En canvi, hi ha una quarta part dels alumnes que empitjoren la seva resposta.

Si entrem a analitzar els grups control, veiem la gràfica que resumeix el primer grup:

Hi ha un 32% d'alumnat que fa un 50% dels errors en la segona tanda del test, mentre que, per la part alta, només un 16% empitjoren significativament els seus resultats. De totes maneres, hi ha un resultat a la part alta que resulta estranyament alt. Aquest resultat és perquè una alumna que, en la primera edició del test, va fer molt pocs errors (3), i en va fer algun més en la segona tanda (10). Així, el primer test d'aquesta alumna és el test amb menys errors de tots els que hem passat, però la quantitat d'errors comesos a la segona tanda fa que es dispari fins al 333%. Per tant, no és significatiu per a l'estudi, ja que la mitjana d'errors es situa sobre els 60 errors en cada test.

Mirant el segon grup control, que correspon al grup B de l'Escola Marta Mata, veiem:

En aquest grup podem adonar-nos que hi ha un 37.5% de l'alumnat que no arriba al 50% dels errors comesos a la primera tanda, mentre que un 31% en realitza més.

Si contrastem, doncs, els resultats obtinguts en els testos de percepció visual entre els tres grups, no observem diferències significatives, tal com analitzarem a l'apartat de conclusions.

Entrevistes amb experts

Tenint en compte que només un dels dos testos realitzats als centres insinua que la percussió corporal aporta beneficis pel que fa al grau d'atenció i memorització de l'alumnat, s'han realitzat sis entrevistes a diferents professionals que treballen la percussió corporal per analitzar si ells han observat millores en aquests aspectes.

Per tant, a diferència dels apartats anteriors, en què es feia una anàlisi quantitativa, en aquest apartat ens basarem en una anàlisi qualitativa de la percussió corporal a partir de les observacions fetes pels entrevistats¹⁸.

Les persones que s'han entrevistat són: Anna Llombart, Santi Serratosa, Maria de Lluc, Anna Vega, Laia Feliu i David Cervantes.

Anna Llombart és ballarina de claqué i des del 2007 exerceix de professora de percussió corporal tant en tallers intensius com en classes magistrals. Els seus referents dins d'aquest àmbit són: Núria López, Jep Meléndez, Leela Petronio, Keith Terry, Pedro Consorte, Barbatuques, Khalid Freeman, Leela Petronio, Javier Romero Naranjo...

Santi Serratosa és musicoterapeuta i bateria de diversos grups musicals, com Astrio i Gossos. S'introdueix al món de la percussió corporal al 2009 i, actualment, fa classes de percussió corporal a diverses escoles i centres cívics. També ha engegat la creació i direcció de la Bighand, una formació grupal en què, com diu ell mateix, "poso en pràctica els meus coneixements com a musicoterapeuta i com a percussionista mentre toquem tots plegats seguint diferents coreografies".

Anna Vega és professora de música al Departament de Llenguatge Musical i Sensibilització del Conservatori de Música de Manresa. S'ha format en el mètode pedagògic Dalcroze que fa servir el moviment i el cos com a eix principal dels ensenyaments musicals. S'ha format a Barcelona, Ginebra i Pittsburgh i ha fet classes específiques de percussió corporal amb Thierry Hochstater.

Laia Feliu és professora de música a l'Escola de Música d'Avinyó. Entra en contacte amb el món de la percussió corporal l'estiu del 2010 i la introduceix en diferents àmbits: a les classes de música, com a mètode de concentració previ als assajos d'un grup de teatre...

Maria de Lluc Coli és professora de música a l'Institut Miquel Martí i Pol de Roda de Ter. Va entrar en contacte amb la percussió corporal al setembre de

---

¹⁸ Vegeu la transcripció de les entrevistes a l'annex 04. *entrevistes*

2011 de la mà de Santi Serratosa. Actualment fa servir la percussió corporal amb alumnes de primer d'ESO.

David Cervantes treballa de mestre de música al CEIP Herois del Bruc de Piera. Com ell mateix explica, coneix la percussió corporal a través d'un curs que Santi Serratosa va impartir per als alumnes del centre. A partir d'aquell moment, continua la seva formació i actualment fa servir la percussió corporal des de P3 fins a sisè de primària.

De les entrevistes realitzades n'analitzem cinc aspectes bàsics: amb quin objectiu treballen la percussió corporal en el seu àmbit de treball, quina utilitat creuen que té, si han pogut comprovar si la percussió corporal contribueix a millorar l'atenció de l'alumnat, si consideren que la percussió corporal hauria de ser una matèria dins el currículum escolar i, finalment, què els ha aportat aquesta disciplina a la seva vida.

Pel que fa als objectius que es marquen amb el treball de la percussió corporal, pràcticament tots coincideixen a subratllar que la percussió corporal és una bona eina per treballar l'autoestima, l'autosuperació, la concentració i el benestar personal. En paraules de Serratosa, la percussió implica un "tot és possible", ja que ens permet veure uns resultats immediats del nostre esforç, cosa que t'empeny a continuar afrontant nous reptes.

Com diuen Llombart i Vega, un altre objectiu que es persegueix amb aquest treball és experimentar amb el cos tot el que té a veure amb el ritme. Això condueix, tal com apunten Cervantes i Colí, a un treball sistemàtic de continguts curriculars musicals com la pulsació, el ritme, les durades, les estructures... D'aquest treball, en deriva la descoberta del propi cos i de l'espai, tal com apunta Feliu.

Quant a la utilitat de la percussió corporal, Llombart, Serratosa i Vega coincideixen a subratllar que contribueix a millorar l'autoestima, molt sovint a través del desenvolupament personal en una disciplina que, *a priori*, ens podia semblar difícil o inabastable. Per tant, ens ajuda a alliberar de certs bloquejos tant mentals com corporals.

Tant Llobart com Serratosa coincideixen a destacar una altra utilitat d'aquesta disciplina: contribueix a la cohesió grupal, afavoreix la cooperació i el treball en equip. En paraules de Serratosa, "és un camí cap a la felicitat".

Davant de la pregunta de si la percussió corporal ajuda a millorar l'atenció de l'alumnat, tots ells emeten una resposta afirmativa. Tot i així, diversos (Serratosa, Feliu i Cervantes), matisen que és una activitat que funciona més amb alumnes d'educació primària o secundària, ja que, per als alumnes d'educació infantil, és un repte massa elevat demanar que coordinin ritme, pulsació i moviment. Tot i així, Serratosa apunta que es pot treballar com un treball de sensibilització corporal.

En plantejar si la percussió corporal hauria de ser una matèria dins el currículum, tots coincideixen que hi hauria de ser present, tot i que en fan algunes matisacions. Llobart defensa l'aplicació de la percussió corporal en el món educatiu ja que és una altra manera de mesurar l'aprenentatge, que evita avaluar els alumnes només a partir d'un únic sistema conceptual, mental i memorístic. Al seu torn, Vega apunta que la percussió podria incloure's com una eina metodològica més que no pas com una matèria curricular, ja que sovint, els i les alumnes mostren menys motivació per allò que els ve imposat. És en aquesta línia que Llobart, Serratosa i Coli esmenten que la percussió corporal es pot incloure en àrees que no són ni la de música ni la d'educació física, ja que permet treballar les dinàmiques de grup i potenciar l'educació emocional (en paraules de Llobart, "pot ajudar a equilibrar aspectes com la marginació, per una banda, i l'excessiva idolatració, per l'altra").

Finalment, davant de la pregunta de com la percussió corporal ha canviat la seva vida, les respostes són diverses. Per a Llobart, és una evolució natural dins la passió natural pel ritme, que li aporta experiències que en la dansa i el claqué són difícils de viure. En canvi, per a Serratosa, implica benestar general i il·lusió davant de nous projectes. Per a Vega, és una de les millors maneres de sentir la música i el ritme. Feliu opina que ha contribuït en la concentració i superació personals. En Cervantes, ha desvetllat les ganes d'aprendre més música, dansa i ha contribuït també en el seu benestar

personal. Per a Coli, és “una activitat plaent que connecta amb alguna cosa de dins, molt ancestral”.

Conclusions

La hipòtesi inicial de què partia aquest treball és que el treball sistemàtic de percussió corporal a l'aula pot contribuir a millorar la capacitat d'atenció i memorització en els i les alumnes. Tal com s'ha vist, diverses tradicions populars d'arreu del món, basades en aquesta disciplina, avalen aquesta hipòtesi. Així mateix, també hi coincideixen professionals com Keith Terry, Javier Romero Naranjo, Santi Serratosa...

Malgrat això, part dels resultats obtinguts en la part d'experimentació no demostren la veracitat de la hipòtesi (test de percepció visual). Davant d'aquesta realitat, caldria contrastar aquests resultats amb els que es poguessin obtenir a partir d'altres testos, fet que ens permetria veure a què es deuen aquests resultats (per exemple, a la inadequació del test, ja que mesurava l'atenció visual, que no es correspon al mateix tipus d'atenció que entra en joc amb la percussió corporal; a la manca de pràctica per part dels alumnes o del docent...).

Així mateix, si bé els resultats obtinguts amb el test de percepció auditiva semblen avalar la hipòtesi inicial, també caldria comparar-los amb els resultats que es podrien obtenir amb altres testos de la mateixa índole. El fet que els i les alumnes mostrin una certa millora entre la primera edició i la segona, no necessàriament ha de ser fruit de la percussió corporal. Pot ser que el test fos massa senzill, que recordessin els patrons rítmics... De ben segur que, si el treball amb la percussió corporal s'hagués dut a terme durant tot el curs escolar, els resultats haurien estat més fiables.

Tot i les reflexions prèvies, que posen en dubte la veracitat de la hipòtesi, la pràctica no queda invalidada ja que hi ha un altre element important a tenir en compte, que és l'actitud i la valoració dels i les alumnes.

En acabar el treball de la percussió corporal i l'estada de Pràctiques III al centre, tots ells van valorar molt positivament l'activitat ja que havia implicat un repte important per a ells. Tot i això, si bé a les sessions inicials, tots sense excepció es mostraven molt concentrats en l'activitat, és cert que la seva

concentració disminuïa lleugerament a mesura que repetien la coreografia i que se l'aprenien millor. Encara que aquesta situació pugui semblar paradoxal, no ho és, ja que necessitaven posar en joc l'atenció per memoritzar els patrons rítmics. Un cop assolit aquest objectiu, entraven en funcionament altres habilitats, com la memòria, la seguretat en un mateix i el plaer de sentir i viure el ritme i la música. De ben segur que si haguéssim plantejat una nova coreografia, les primeres sessions haurien estat presidides per l'atenció un altre cop. Per tant, a partir de la pràctica, sí que veiem que la hipòtesi inicial és certa, tot i que no vol dir que cada vegada que es practiqui percussió corporal l'atenció estigui en el seu grau màxim; en tot cas, estarà en el grau màxim durant l'aprenentatge dels patrons.

En més d'una sessió, els i les alumnes van exclamar que havien hagut d'estar molt atents i molt concentrats per poder seguir la pràctica. Tot i això, la percussió corporal els va engrescar perquè aprofitaven per assajar la coreografia fins i tot en moments en què havien d'estar fent una altra activitat. El més colpidor, però, va ser veure les seves reaccions en adonar-se que havien estat capaços de dur a terme tota la coreografia, de gaudir-la i de compartir-la amb tota la resta de comunitat educativa. Fins i tot un alumne va comentar que havia estat un dels dies més feliços de la seva vida!

En aquesta mateixa línia, tots els i les professionals que s'han entrevistat han coincidit a destacar la influència que exerceix la percussió corporal en determinades habilitats, entre elles l'atenció i la memorització, dels i les alumnes.

Per tant, com a docent, considero que la percussió corporal és una metodologia excel·lent per treballar a classe ja que motiva els i les alumnes, de manera que acaben aprenent molts continguts sense ser-ne conscients.

Des del punt de vista musical, aquesta disciplina és una bona eina inclusiva dins de l'aula perquè, independentment dels coneixements en llenguatge musical que tinguin els i les alumnes, tothom es pot sentir una part important del grup. A més, tots tenen el mateix instrument, encara que el

puguin tocar amb ritmes diferents. En el món de la percussió corporal, però, tots i cadascun dels membres són essencials.

A nivell personal, la percussió corporal m'ha ajudat a ser conscient que, en determinats àmbits, em puc concentrar molt més que en d'altres. Tanmateix, el més important és que aquesta disciplina ha estat l'excusa que m'ha permès conèixer grans professionals i, sobretot, que m'ha permès tutoritzar un grup d'alumnes de cicle mitjà.

Ara bé, per comprovar realment si la percussió corporal implica atenció i concentració, la millor manera és practicar-ne. Per tant, us animo a seguir el ritme: tucu-tucu-pà.

Bibliografia/Webgrafia

“A musical instrument made from bamboo tree with a large size Name Jegog” (2013). [Disponible a: <http://indonesian-paradise.com/tag/jegog-from-bali>] (Data de consulta: 10 de maig de 2013)

ARBIETO, K. “La atención”. [Disponible a: <http://www.psicopedagogia.com/atencion>] (Data de consulta: 14 de maig de 2013)

BARBATUQUES. “Barbatuques”. [Disponible a: <http://www.barbatuques.com.br/en/index.php/sobre/>] (Data de consulta: 19 de març de 2013)

CONSORTE, P. “Body percussion as a music resource”. [Disponible a: <http://pedroconsorte.wordpress.com/category/body-percussion-2/>] (Data de consulta: 1 de febrer de 2013)

CONSORTE, P. (2012). “Body sounds: introduction to body sounds”. [Disponible a: <http://pedroconsorte.wordpress.com/2012/09/08/body-sounds-introduction-to-body-percussion/>] (Data de consulta: 25 d'abril de 2013)

Currículum educació primària (2009). Barcelona: Generalitat de Catalunya.

“Exploring Africa. African music” [Disponible a: <http://exploringafrica.matrix.msu.edu/students/curriculum/m13/activity4.php>] (Data de consulta: 11 de febrer de 2013)

FERRER, O. (2012). *Gustav Holst, Gustav Klimt, Keith Terry. Un llenguatge comú*. Barcelona: EMM Miquel Blanch.

INDONESIAN NEWS & ARCHIVES, “Saman dance in the Unesco cultural heritage”. [Disponible a: <http://discover-indo.tierranet.com/blog/?p=149>] (Data de consulta: 15 de febrer de 2013)

INDONESIAN'S OFFICIAL TOURISM WEBSITE, “Destinations in Indonesia”. [Disponible a: <http://www.indonesia.travel/en/destination/494/banda-aceh/article/42/aceh-s-best-the-saman-dance>] (Data de consulta: 15 de febrer de 2013)

KARTOMI, M. "The art of body percussion and art movement in Aceh and its links in countries around the northern rim of the Indian Ocean and the Mediterranean". A: Congrès des Musiques dans le monde de l'islam (8-13 d'agost de 2007). [Disponible a: <http://www.mcm.asso.fr/site02/music-w-islam/articles/Kartomi-2007.pdf>] (Data de consulta: 26 de gener de 2013)

MARTÍNEZ, C. (2012). "Audio Marketing: El poder emocional de la música en la mente del consumidor". [Disponible a: <http://www.puromarketing.com/44/12683/marketing-poder-emocional-musica-mente-consumidor.html>] (Data de consulta: 13 de maig de 2013)

MAYUMANA. "Mayumana". [Disponible a: <http://www.mayumana.com>] (Data de consulta: 24 de març de 2013)

NAMAKUIMUT (2011). "History of Gamelan Jegog". [Disponible a: <http://www.allvoices.com/contributed-news/10311394-history-of-gamelan-jegog>] (Data de consulta: 11 de maig de 2013)

OKA, G. (2013). "Giant Bamboo sound". [Disponible a: <http://www.indiegogo.com/projects/giant-bamboo-sound>] (Data de consulta: 8 de maig de 2013)

ORFF, C. "Carl Orff". [Disponible a: <http://www.orff.de/es.html>] (Data de consulta: 14 de maig de 2013)

ROMERO, J. *BAPNE Method. Percusión Corporal e Inteligencias Múltiples*. Editat per J. Romero.

ROMERO, J. (2008). "Bodymusic-bodypercussion. Ritmos de rock, funky, reage y samba con percusión corporal y su aplicación didáctica". A: *Percepción y expresión en la cultura musical básica*. Madrid: Ministerio de Educación.

ROMERO, J. (2009). *Método BAPNE. Didáctica de la percusión corporal*. Nivel 1. Editat per J. Romero.

SERRATOSA, S. (2012) *Mètode SSM*. (Anotacions preses a partir dels cursos de percussió corporal realitzats al CCVic Santa Anna en el període gener-març de 2012 i a la UVic en el període octubre-desembre de 2012).

STOMP (2013). "Stomp". [Disponible a: <http://www.stomp.co.uk/location/all-locations/>] (Data de consulta: 12 de març de 2013).

TaKeTiNa. [Disponible a: <http://es.taketina.net/page/information/about>] (Data de consulta: 5 de desembre de 2012)

TERRY, K. (2012). "Crosspulse. Keith Terry". [Disponible a: <http://www.crosspulse.com/aboutkt.html>] (Data de consulta: 12 de maig de 2013)

TRIBAL GROOVE, "Tribal Groove, African percussion". [Disponible a: <http://www.tribalgroove.com/tg/questions/>] (Data de consulta: 8 de febrer de 2013)

Willems, E. "Corriente psicológica: método Willems". A: *Pedagogía musical*. [Disponible a: <https://sites.google.com/site/pedagogiamusi/m/metodo-willems>] (Data de consulta: 14 de maig de 2013)

Annexos

Troblem els annexos en format digital dins el cd que acompanya aquest treball.

L'estructura d'aquesta carpeta digital és la següent:

01. Mapa

- a. Mapa de la percussió corporal a Àfrica
- b. Mapa de la percussió corporal a Europa
- c. Mapa de la percussió corporal al món

02. Diferents cops: Parts del cos i palmades

03. Testos

- a. Testos de percepció auditiva
  - i. La Monjoia
  - ii. Marta Mata A
  - iii. Marta Mata B
- b. Testos de percepció visual
  - i. La Monjoia
  - ii. Marta Mata A
  - iii. Marta Mata B
- c. Test de percepció auditiva
- d. Test de percepció visual
- e. Buidatge del test de reconeixement rítmic
- f. Buidatge del test de reconeixement visual

04. Entrevistes

- a. Anna Llombart
- b. Anna Vega
- c. David Cervantes
- d. Laia Feliu
- e. Maria de Lluc Coli
- f. Santi Serratosa

05. Actuació

